

Entrevista

—
Josep Ramoneda, director del CCCB

«El CCCB és un centre cultural, no un centre turístic»

<http://www.uoc.edu/humfil/articles/cat/xirau0304/xirau0304.pdf>

—
Per Elena Xirau

Entrevista

Josep Ramoneda, director del CCCB

«El CCCB és un centre cultural, no un centre turístic»

<http://www.uoc.edu/humfil/articles/cat/xirau0304/xirau0304.pdf>

Per Elena Xirau, llicenciada en Traducció i Interpretació (Universitat Pompeu Fabra) i en Humanitats (UOC)
exirau@uoc.edu

Resum

El mes de febrer passat el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) va celebrar els deu anys d'existència. Durant aquest període aquesta institució ha procurat ser un aparador de les expressions culturals més modernes i innovadores centrades en la reflexió entorn del concepte de ciutat. En aquesta entrevista Josep Ramoneda dona la seva visió personal com a director del CCCB. Parla de com neix aquest projecte cultural, del concepte d'institució que posa en pràctica el CCCB, de la relació que té amb el Pla estratègic de Barcelona, de com ha evolucionat el projecte, de l'adequació arquitectònica de la Casa de la Caritat per a convertir-la en un centre cultural, de les relacions amb altres institucions i de quin és el seu futur.

Paraules clau

Centre de Cultura Contemporània de Barcelona, ciutat, cultura urbana, agents culturals

El Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB), situat al carrer Montalegre de la capital catalana, és una institució cultural de definició complexa, perquè té una filosofia i un enfocament que fan que sigui un centre cultural diferent del que habitualment acostumen a ser aquestes institucions. El CCCB és un centre públic, fruit d'un consorci entre l'Ajuntament de Barcelona i la Diputació de Barcelona, que ha esdevingut un lloc de trobada, de debat, de reflexió, d'experimentació de diversos agents culturals, tant de Barcelona i la seva àrea metropolitana com d'altres ciutats del món. Ha dut a la pràctica els continguts del projecte inicial i s'ha convertit en «la ciutat de les ciutats», una deno-

minació que defineix el Centre però que alhora li atorga flexibilitat i permet que el CCCB aposti per fer propostes atrevides i multidisciplinàries. Per a constatar-ho, només cal revisar la variada programació que ha anat oferint des que es va crear.

En aquest sentit, podríem dir que el CCCB és únic a Espanya, ja que fins ara no ha sorgit cap altra institució amb unes característiques i una manera de fer semblants. Això fa que massa sovint hagi de mirar cap a Europa per a endegar projectes de col·laboració. La bona relació que des d'un primer moment hi ha hagut amb el Centre Georges Pompidou de París ha estat un fet positiu per a la institució barcelonina i l'ha situat en una posició internacional. Josep

Ramoneda –filòsof, periodista, autor de diverses publicacions, col·laborador en diversos mitjans de comunicació i director de l'Institut d'Humanitats (1986-1989)– s'encarrega actualment de dirigir el CCCB des que es va inaugurar, l'any 1994. L'entrevista que s'exposa a continuació mira de reflectir la trajectòria que ha seguit aquesta institució des del començament. El senyor Ramoneda em va rebre al seu despatx el dia 22 de juliol de 2002. En aquells moments jo era una estudiant d'Humanitats de la UOC que preparava el treball de final de carrera. El treball, titulat *El Centre de Cultura Contemporània de Barcelona. El com i el perquè d'una institució cultural*, era fruit del meu interès per la gestió cultural i per veure de primera mà l'interior d'una institució dedicada a la cultura, alhora que volia descobrir quines relacions mantenia aquest centre amb la política cultural que promou l'Ajuntament de Barcelona: el Pla estratègic del sector cultural. Precisament per a poder observar amb els meus ulls aquesta institució, la meua experiència va consistir a fer pràctiques a la Unitat d'Activitats Culturals durant uns tres mesos. Cap al final d'aquest període vaig poder entrevistar el director del CCCB; qui millor que ell per a oferir-me una visió completa i alhora personal del que és aquest centre? Aquest n'és el resultat.

D'on sorgeix la idea de crear el Centre de Cultura Contemporània?

Aquestes coses sempre tenen algun element de tipus fortuït, algun element de casualitat i, en principi, de necessitat, i a més també tenen alguns elements d'estratègia. En tot cas, el punt de partida és que aquí hi havia un espai més o menys abandonat; de fet, no estava abandonat, perquè hi havia diferents magatzems de les institucions i abans ja s'hi havien fet activitats, fins i tot una biennial d'art jove, però era un espai que no estava en bones condicions ni tenia una política clara. Pel que fa a aquest espai, als anys vuitanta, al començament dels ajuntaments democràtics, quan encara era president de la Generalitat Tarradellas i alcalde de Barcelona Narcís Serra, es va decidir posar els terrenys en comú, perquè això eren concessions històriques a l'Ajuntament i a la Diputació, i crear un consorci Diputació-Ajuntament per a posar-lo en marxa. I així es va quedar. Va fer d'hospici fins a l'any 1958 i es va tancar en crear-se les Llars Mundet... A partir d'aquest moment hi va haver força episodis diferents, moments en què no s'hi feia gaire res, moments en què es parlava de fer-hi alguna cosa, i cap a les acaballes dels anys vuitanta es va començar a posar en marxa la idea que s'havia de fer alguna cosa aquí. Van començar a sorgir algunes idees, se'n va nomenar fins i tot un director, en Pep Subirós, que no es va entendre amb el president de la Diputació, i finalment l'any 1989, el mes de juny, el president de la Diputació em va demanar primer un informe de l'Institut d'Humanitats sobre què s'hi podria fer i després em va encarregar formalment la direcció del projecte.

L'Institut d'Humanitats és previ, doncs?

Sí, sí, l'Institut d'Humanitats ja existia i tenia el seu camí. Llavors, el que vaig fer va ser un projecte que proposava per a aquesta

casa un centre cultural temàtic el tema central del qual fos la ciutat i el món urbà en general, per moltes raons; crec que n'hi ha dues o tres de molt clares. La primera d'elles és que és allò en què Barcelona és reconeguda i és competitiva al món, cosa que em sembla que és una raó de pes, important, és el que Barcelona ha demostrat que sap fer (pensar, construir, fer ciutat). Una altra raó era aquesta relació que té Barcelona amb la qüestió urbana, en la mesura en què és una capital amb consciència de capital molt forta però que pel fet de no tenir un estat propi ha anat generant aquesta mena de forta consciència cívica. I aquí, si vols una altra raó (en podríem trobar moltes més encara), em semblava que havia arribat el moment de fer els centres culturals sobre les ciutats, era una cosa que es veia a venir. Ja havia passat el moment dels museus de la ciència, dels museus d'art contemporani –ja més o menys qualsevol ciutat tenia el seu museu de la ciència i el seu museu d'art contemporani– i es veia a venir que s'aniria en aquesta direcció. Aquests són una mica els tres motius.

Hi va influir una mica el fet que era l'època preolímpica, que la ciutat de Barcelona estava fent un replantejament...

Sí, aquest centre des del primer moment es va concebre com un projecte postolímpic, és a dir, es dona la paradoxa que tot i ser el primer projecte postolímpic es va inaugurar abans que la majoria de projectes culturals olímpics, però això és més per raons pràctiques que no per cap altra cosa.

La ciutat és l'eix temàtic, però ha anat variant o s'hi ha mantingut fidel?

No, la ciutat n'és l'eix temàtic, però és la ciutat de tots: la ciutat dels arquitectes, la ciutat dels urbanistes, però també la ciutat dels artistes, dels filòsofs, dels sociòlegs, de tots. Jo no volia de cap manera que s'ancorés al costat de l'arquitectura i l'urbanisme. Ara bé, que sigui l'eix temàtic no vol dir que sigui d'una rigidesa absoluta, al revés; a banda que avui és difícil trobar alguna cosa que no sigui cultura urbana... Per tant, és un perfil que ens ha donat fàcilment una certa identitat, una certa identificació, però res més que això.

Sobre la rehabilitació o l'adaptació d'aquest edifici per a acollir aquesta funció, hi va haver alguns criteris molt clars, molt relacionats amb el que s'hi anava a fer, amb la temàtica...

La primera discussió que hi havia, la primera decisió que calia prendre era si es conservava l'edifici o si es tirava a terra i es feia nou. L'edifici realment no és d'una gran bellesa arquitectònica, excepte el pati. La temptació d'enderrocar-lo per a mi era gran. Jo no sóc gaire conservacionista, però em vaig adonar que era fer una batalla complicadíssima en què s'hauria hagut de gastar moltíssim

«El CCCB és un centre cultural, no un centre turístic»

sima energia i que només hauria servit per a endarrerir tot el procés; per tant, vaig triar l'opció pragmàtica de mantenir l'edifici i recuperar-lo tal com era. Això tenia un avantatge, hi havia una cosa que hi jugava a favor: tenir un pati que no estava tancat per un cantó permetia fer una intervenció forta que compensés el to convencional de l'edifici. Jo vaig escollir l'Albert Viaplana perquè és un dels arquitectes que més m'interessa dels que hi ha a Barcelona i em va semblar que m'hi entendria bé. Vaig establir un acord molt clar amb ell: en l'aposta arquitectònica i en les idees estètiques hi posava tota la confiança, però en el funcionament manava jo. I aquest va ser el criteri amb el qual ho vam fer: les seves intervencions van ser molt encertades, però en tot el que és funcionament, recorreguts, etc., nosaltres hi vam intervenir molt específicament.

Jo ho deia perquè la vidriera xoca molt amb el que és la resta de l'edifici, oi?

Jo crec que és l'element bo, l'element fort de la reestructuració d'aquesta casa.

Aleshores és la metàfora de què sempre es parla: que és com una mena de mirall de la ciutat, que s'hi reflecteix als vidres...

Sí, sí, això probablement és més casualitat.

No és una cosa pensada, doncs?

El dia que els arquitectes em van dir «vine a veure-ho perquè ara ja hem posat els vidres al mur cortina» em vaig quedar realment sorprès en veure que la ciutat hi entrava per dalt. Ells, quan van veure la meua cara de sorpresa, van fer: «Ho has vist!?!». Jo em permeto el dret de sospitar que ho van descobrir en el mateix moment que jo, però no ho sé.

Una casualitat d'aquelles de la vida, oi?

No ho sé, potser ho van buscar, però...

Tornem una mica enrere. Sobre el que comentava de crear centres culturals en què la reflexió fos la ciutat i que era el moment d'això, n'han sorgit més?

A poc a poc... Ha sorgit el projecte de l'Institut Français d'Architecture (IFA) de París; a més, en part en els seus textos fundacionals ens ha triat a nosaltres com a referència. Ha aparegut el projecte de l'IFA de París, la Cité du Patrimoine i de l'Architecture, que en aquests moments, a causa dels canvis polítics a França, està

una mica estancat, però vaja... potser aquest és l'exemple més clar. Pel que fa a la resta, han continuat proliferant els museus d'arquitectura, però això és diferent.

En llegir la premsa de l'època inicial del Centre tothom el compara una mica amb el Pompidou.

Sí, això ja ho vaig dir en una de les primeres conferències de premsa que vam fer; quan l'aleshores alcalde de Barcelona, Maragall, va fer aquesta referència, vaig contestar i vaig fer immediatament una sèrie de precisions que em sembla que sempre són necessàries. És a dir, podem dir que és el Pompidou sempre que tinguem en compte que el Pompidou té una col·lecció de dues-centes mil obres d'art i nosaltres no en tenim cap, no tenim col·lecció; que el Pompidou té 60.000 metres quadrats i que nosaltres tirant a l'alça, considerant els espais que hi ha al voltant, en tenim 12.000; que el Pompidou té un pressupost divuit vegades superior al nostre; que el Pompidou té 1.300 treballadors i nosaltres en tenim setanta i escaig, etc. Si després de dir tot això continuem pensant que el CCCB és el Pompidou barceloní, d'acord, però que quedi clar tot això.

Però no es va prendre com a referent ni va ser un model a partir del qual...?

El que passa és que, per una raó històrica i una pura casualitat, des del primer moment hi va haver una relació molt forta amb el Pompidou perquè, per algunes raons que jo desconec, *Le Monde* ens va seleccionar com un dels sis grans projectes culturals que hi havia al món en aquell moment, i aleshores amb aquest article un *curator* del Pompidou que preparava una exposició sobre art, arquitectura i ciutat ens va venir a veure abans que existíssim, i això va fer que s'hi establís una relació forta abans de començar.

I encara continua?

Sí.

I amb altres institucions, tant internacionals com...

De relacions, ara ja n'hi ha moltes. De socis, en tenim molts i arreu. Hem fet coses amb la Hauf Gallery, amb el Deutsche Historik Museum de Berlín, amb el Museu de Belles Arts de Mont-real, amb el Pompidou, amb l'IFA, amb Itàlia, amb Lió, amb Marsella...

Especialment en l'àmbit europeu, oi?

Bé, evidentment la primera fase de la nostra estratègia ha estat situar-nos en el mapa d'Europa. I un cop situats en el mapa d'Europa, ara interessaria dedicar molta energia a Amèrica, Llatinoamè-

rica, Àfrica i els països de l'Est, amb els quals ja hem començat a treballar bastant i hem fet força coses. Ara hi ha l'exposició nostra a Praga, la de Kafka, i una a Nova York; per tant, la xarxa de col·laboració és molt àmplia.

En una entrevista de potser fa alguns anys afirmava que el CCCB era més conegut a Europa que a Madrid.

Exacte, de mica en mica això es va trencant, però costa. I costa fonamentalment per dos motius: l'un per les mateixes raons per les quals sempre costen les relacions culturals entre Madrid i Catalunya i per les mateixes raons que fan que un diari fet a Barcelona costi molt de vendre a Madrid, però a més d'això, jo crec que n'hi ha un altre d'específic, que és el problema de no tenir un interlocutor, diguem-ne equivalent, a Madrid, de no tenir-hi un soci clar; a moltes altres ciutats tenim socis clars, però a Madrid no tenim cap soci clar. Hem fet algunes coses amb el Reina Sofia i amb el Circulo de Bellas Artes, però...

No hi ha cap projecte paral·lel a aquest?

Una institució amb què diguis «mira, aquesta és la nostra institució germana» (cosa que seria extraordinària perquè podríem fer moltes coses) no la tenim. I és un problema, és un dèficit.

És llàstima. D'altra banda, el Pla estratègic de Barcelona, el que es refereix al sector cultural, com afecta el Centre?

D'això sí que no en sé res. Sóc molt refractari a tot el que és la política cultural institucional. Jo l'única cosa que sé fer és anar fent funcionar el CCCB, però de la resta no en tinc gaire idea.

I de la relació del Centre amb l'àrea metropolitana?

Home, nosaltres som un centre cultural, no un centre turístic; per què dic això? El públic ha variat una mica a causa de l'exposició de Gaudí, però vaja, en línies generals la nostra evolució de visitants és curiosament molt semblant a la del Pompidou (pel que fa a les proporcions, no a les xifres globals): de cada 10 visitants nostres, 7 són de Barcelona i la seva àrea metropolitana, 2 són estrangers i 1 de la resta de Catalunya i/o Espanya. Aquesta és pràcticament la mateixa proporció del Pompidou. I això vol dir que per damunt de tot, més que un centre turístic som un centre cultural i, per tant, el nostre territori no és Barcelona estrictament, sinó l'àrea metropolitana. Això és evident, és el territori natural.

Està pensat, doncs, amb aquest enfocament?

Sí, sí.

Quin és el pressupost anual?

El pressupost del CCCB és de prop de 1.500 milions de pessetes, dels quals hi ha unes aportacions fixes de la Diputació i l'Ajuntament (el 75% la Diputació i el 25% l'Ajuntament) que estan per sobre dels mil milions de pessetes. La resta són diversos.

El projecte inicial ha canviat respecte del que és ara?

Jo crec que els projectes sempre els millora la realitat. I un dels avantatges d'aquí és que en un cert sentit la realitat el va millorar molt de pressa, i això ens va facilitar molt la feina. Una cosa que estava prevista en el projecte però que no ho estava tant com mostra el que ha passat després és el fet que la casa es convertís en un lloc d'acollida d'actors culturals de la ciutat. Això, que va començar molt de pressa i que va créixer molt ràpidament, va ser un element importantíssim per a la dinamització del Centre.

Està parlant dels grups col·laboradors i de totes les entitats associades que fan propostes des del CCCB i per al CCCB.

Sí.

Els objectius del Centre són clars? És a dir, hi ha un decàleg del que es vol aconseguir?

Sempre que no siguin rígids, sí, però vaja, la idea em sembla que és clara: aprofundir en una sèrie de temes en què hi ha un seguit de seminaris, grups de treball, etc., a la casa sempre relacionats amb el món urbà, i en aquest sentit fer una mica la funció de *think tank*, que en aquesta ciutat està molt deixada de banda, potenciar la creació, jugar fort la carta d'una divulgació d'un cert alt nivell, treballar en la modernització del llenguatge expositiu i així successivament. Sobretot ser un lloc de cultura i d'afirmació de l'espai urbà.

Considera que s'han acomplert?

Déu n'hi do; globalment em sembla raonable. Més de pressa del que jo m'imaginava, tot i que sempre voldries molt més, però em sembla raonable.

Quin serà el futur del Centre?

No ho sé, la meua estratègia ara és jugar molt fort la línia d'obertura cap a Llatinoamèrica, Àfrica i els països de l'Est. Crec que en la situació actual del món és molt important acostumar-nos a tractar amb els entorns culturals d'altres llocs del món amb el mateix

«El CCCB és un centre cultural, no un centre turístic»

nivell i amb la mateixa dignitat amb què tractem amb els entorns culturals de l'anomenat Primer Món. Per a mi no hi ha d'haver cap diferència en el tracte, en la necessitat de conèixer un artista de Dakar i un artista de Nova York, i per tant, durant els dos o tres anys vinents vull jugar molt fort aquesta carta. Després ja ho veurem, perquè, entre altres coses, una de les proves que ha de passar el CCCB és el canvi de director; no pot ser que tota la vida estigui a les mateixes mans.

I això està previst per a una data concreta?

No hi ha una data clara, però tampoc no pot ser una data gaire llunyana.

Quines són les virtuts i els defectes del Centre, si és que té defectes?

Probablement per a mi és més fàcil trobar-ne els defectes que les virtuts... De defectes n'hi ha molts, i per a mi són fàcils de veure perquè en part són els meus propis defectes; per exemple, probablement el CCCB hauria de gastar molt més del que gasta en publicitat i en comunicació, però això és per a mi gairebé un impediment metafísic, és a dir, a mi em sap molt de greu desplaçar diners d'activitats cap a comunicació. Això fa que potser de vegades la nostra penetració sigui més lenta, però em sembla molt important. Defectes concrets n'hi ha diversos, en certes situacions no hem vist o ens han colat alguna cosa que no tenia, al meu entendre, el nivell requerible. Penso que una de les virtuts del CCCB és que ha estat bastant exigent sempre quant a estàndards de qualitat, tot i que alguna vegada se'ns ha colat alguna cosa. En canvi,

crec que una de les virtuts és un cert sentit d'obertura i una certa consciència que un servei públic o una institució cultural no pot estar al servei d'uns plantejaments ideològics o culturals gaire rígids, sinó que ha de tenir preocupació per a públics molt diversos. Aquesta és una de les parts positives.

I, finalment, una definició breu per a algú que no sàpiga què és el Centre de Cultura...

Jo crec que la definició més clara és un centre cultural obert sobre la ciutat i la cultura urbana.

Molt bé, moltes gràcies. Això és tot.

Molt bé.

Enllaços relacionats

Centre de Cultura Contemporània de Barcelona
<http://www.cccb.org>

Centre Georges Pompidou
<http://www.cnac-gp.fr>

Institut de Cultura de Barcelona
<http://www.bcn.es/cultura>

Institut Français d'Architecture
<http://www.archi.fr/ifa/>

↔ Si vols citar aquest document, pots fer servir la següent referència:

Entrevista a Josep Ramoneda, per Elena Xirau (2004). «El CCCB és un centre cultural, no un centre turístic». *Digitum* [en línia]. UOC. Núm. 6 [Data de consulta: dd/mm/aa].
<<http://www.uoc.edu/humfil/articles/cat/xirau0304/xirau0304.pdf>>
ISSN 1575-2275